

طراحی معماری داخلی باغ کتاب مشهد با تاکید بر اهمیت حس مکان و تاثیر گذاری آن بر مخاطبین

سید محمدصادق رضوی^{۱*}، عاطفه سریری^۲ و وحیده عقیفی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری داخلی، مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد، ایران

۲- عضو هیئت علمی گروه معماری مؤسسه آموزش عالی اسرار، مشهد، ایران

۳- مربی و عضو هیئت علمی گروه معماری مؤسسه آموزش عالی اسرار، مشهد، ایران

چکیده

علیرغم پیشرفت‌های اخیر فناوری و فناوری، ظهور رسانه‌های بی‌شماری مانند رادیو، تلویزیون، ماهواره و به‌ویژه اینترنت، کتاب و کتابخوانی همچنان جایگاه ویژه‌ای دارد. عناصر وابسته و مرتبط مانند فرم، رنگ، بافت و تلاش برای بهینه‌سازی فضا و دستیابی به کارایی و کارایی مناسب، معنا و مفهوم دارد و در طراحی داخلی کتابخانه، دغدغه‌های کاربران از مهم‌ترین نکاتی است که باید مورد توجه قرار گیرد. هر چه داده‌هایی که وارد ذهن فرد می‌شود کمتر و خالص‌تر باشد، زمان کمتری برای درک و تجزیه و تحلیل داده‌ها پس از رسیدن نیاز است، بنابراین برای طراحی داخلی کتابخانه باید از فرم‌های معمولی استفاده کنیم، نه پیچیده. هنگام تطبیق فضای کتاب و کتابخانه با درک مکان باغ ایرانی، می‌توان گفت که سیستم معماری باغ ایرانی با طراحی معماری داخلی کتابخانه ترکیب می‌شود، علاوه بر سازمان دهی حواس پنج‌گانه، ایجاد تمرکز حواس انسان را نیز به همراه دارند. در این پژوهش سعی شده است به طراحی معماری داخلی باغ کتاب مشهد با تاکید بر اهمیت حس مکان بپردازیم. هدف این پژوهش ایجاد فضایی معمارانه در جهت تعامل فرهنگ و طبیعت می‌باشد که برای رسیدن به این از روش‌های مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای استفاده کرده ایم. سوال اصلی پژوهش این است که چگونه بازآفرینی مولفه‌های فضایی باغ‌سازی ایرانی در طراحی معماری داخلی فضای کتابخانه می‌تواند موجب ایجاد حس مکان، آرامش و احترام متقابل انسان و محیط زیست شود؟ که در نهایت به این نتیجه رسیدیم که با توجه به تعاریف ارائه شده و وجود انواع ادراکات که حاصل تجارب مختلف و شخصیت‌ها و انگیزه‌های مختلف است، در صورتی که ایجاد محیط با توجه به توانایی‌های عاطفی و فکری متفاوت افراد شکل گیرد، تعامل مطلوبی بین قابلیت‌های این محیط و نیازهای فردی و مجموعه‌های اقشار مختلف استفاده‌کنندگان آن برقرار می‌شود و بدین ترتیب با ایجاد ادراک آنها از جذابیت محیط، سطح هیجان مردم بالا می‌رود و محیط معنا و زیبایی پیدا می‌کند.

کلمات کلیدی: باغ کتاب، حس مکان، باغ ایرانی، معماری داخلی

بیان مسئله

مفهوم معمارانه باغ، بازتاب حس مکان یا مکانیت "ست چون باغ فضایی متعین به شمار می رود که تصویر کلی کیهان را در خود به قاب می گیرد این مفهوم که پرورنده انتظام و هماهنگی است، می تواند از راه عدد، هندسه و رنگ و ماده به حیطة حواس در آید، در عین حال نظر عقل را به ذات، به ساحت باطنی مستتر در فضای مثبت معطوف دارد باغ در حد مظهري از صورت مرکز گرای عالم کبیر، یا ظاهر، و حیاط در حد مظهري از صورت مرکز گرای عالم صغیر یا باطن، جنبه هایی از مکان به شمار می آیند که متقابلا مکمل یکدیگرند (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰)

معماری داخلی را مجموعه دانش، فن و هنری تعریف می کنند که با عناصر وابسته و مرتبط از قبیل فرم، رنگ، بافت و سعی در بهینه سازی فضاها و دستیابی به کارایی و کارکرد مناسب در کنار زیبایی معانی و معناها دارد (اسمیت، ۲۰۰۷)؛ حال اینکه در طراحی داخلی یک کتابخانه، تمرکز کاربر از مهمترین نکات است که باید مورد توجه قرار گیرد لذا هرچه داده های وارد شده به ذهن فرد در بدو ورود، به میزان کمتر و خالص تر باشد، زمان کمتری برای درک و تحلیل داده ها نیاز دارد بنابراین برای طراحی داخلی کتابخانه استفاده از فرم های قاعده مند و عدم وجود پیچیدگی نیاز داریم؛ بنابراین در تطبیق کتاب و فضای کتابخانه با ادراک مکان باغ ایرانی می توان گفت که، نظام معماری باغ ایرانی در تلفیق با طراحی معمارانه داخلی یک کتابخانه، علاوه بر سامان دهی نظام حواس پنج گانه، باعث ایجاد تمرکز در حواس انسان می شود؛ لذا در این پژوهش با رویکرد معمارانه به دنبال پاسخگویی به این سوال هستیم که چگونه بازآفرینی مولفه های فضایی باغ سازی ایرانی در طراحی معماری داخلی کتابخانه می تواند موجب ایجاد حس مکان، آرامش و احترام متقابل انسان و محیط زیست شود؟

ضرورت و اهمیت تحقیق

باغ کتاب باغ در فرهنگ ایرانی، نماد پیوند انسان متمدن با طبیعت، محل آرامش و تأمل، و گوناگونی و رنگارنگی بوده است کتاب به عنوان یکی از حامل های سنتی فرهنگ، از یک سو با آرامش و تأمل و خودآگاهی تلازم دارد و از دیگر سو به لحاظ کثرت و گوناگونی موضوعات و عناوین، با رنگارنگی و گونه گونی آرامش و در نتیجه تأمل و تفکر در پیوند با طبیعت شکل می گیرد و باور می شود در دنیای علم و دانش امروز و در عرصه فن آوری پیشرفته فردا، بحث گردآوری و ارائه اطلاعات جدید و تازه، مسئله ای است که بی شک باید به آن پرداخته شود دانش بشری هر روزه با انبوهی از اطلاعات نو و اختراعات تازه روبرو است و همه این دستاوردها بگونه ای شایسته، نیاز به دسته بندی و ذخیره دارند کشور ما نیز بعنوان عضوی از جامعه بین المللی، در صورتی که بخواهد فرهنگ غنی گذشتگان خود را حفظ کند و در عین حال با دانش گسترده و پیشروی دنیا امروز هماهنگ گردد، چاره ای جز ارزش نهادن به مسئله اطلاع رسانی چه در بعد اجتماعی و چه در بعد علوم اختصاصی ندارد و کتابخانه ها با تعریفی که امروزه از آنان می شود، فارغ از عنوان و مکان شان بعنوان جایگاهی برای دسترسی به دانش بشری در سطح ملی (با کتب و مجلات) و در سطح بین المللی (با شبکه های الکترونیکی) یکی از بهترین پاسخ ها به نیاز امروز جامعه در حال رشد ایران خواهد بود تا با مدد اطلاعات و دانش اندیشمندان در جای جای این کره خاکی، فردائی روشن تر را برای ایرانیان رقم بزنیم

۱- بالارفتن سطح فرهنگ عمومی در دراز مدت

۲- ایجاد یک منبع اطلاعاتی با ایجاد حس تعلق به طبیعت در جهت افزایش دعوت به کتاب و کتابخان

۳- طراحی معماری داخلی کتابخانه با توجه به رویکرد باغ و ایرانی بودن طرح

روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات

در این تحقیق ما از روش توصیفی و تحلیلی استفاده می کنیم روش ما نیز تجزیه و تحلیل نمونه های موردی مشابه می باشد که با موضوع و یا رویکرد ها در ارتباط قرار می گیرند و از دل آنها اصول و مبانی طراحی پژوهش خود را استخراج خواهیم کرد ابزار به کار گیری شده در اطلاعات نظری، فیش برداری می باشد و برای عملیات طراحی از نرم افزارهای کامپیوتری مربوطه استفاده می شود

پیشینه تحقیق

پورحسینی در سال ۱۳۹۸ در مقاله ای با عنوان اصول طراحی باغ کتاب براساس شاخص حس انسان و مکان به این نتیجه رسید که میزان مطالعه کتاب در ایران بسیار پایین است. دلایل متعددی برای این مساله ذکر شده است. از جمله گرانی کتاب، نداشتن فرصت مطالعه و امکان خرید کتاب به دلایل اقتصادی، ضعف فرهنگ کتابخوانی و نبودن آموزش مناسب در دوران کودکی برای کتابخوانی، عدم چاپ مناسب کتاب در قطعه ای متفاوت و قابل حمل، عدم برنامه ریزی برای گروه ها و سلیقه های متفاوت در انتشار و عرضه کتاب، نقش مخرب رسانه های جمعی در پر کردن اوقات فراغت، و نیز فقدان نویسندگانی که بتوانند با نوشته های خود پاسخگوی نیازهای جامعه باشند.

مجتبوی و همکاران در سال ۱۳۹۹ در مقاله با عنوان بررسی عوامل موثر بر ایجاد و ارتقاء دلبستگی به مکان در کتابخانه های عمومی ایران به این نتیجه رسیدند شش بعد کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی، احساسی، فردی و زمانی در ایجاد و ارتقا دلبستگی به مکان در کتابخانه های عمومی تاثیر گذارند. نتایج این پژوهش بر اهمیت مولفه های احساسی و کالبدی با بالاترین ضریب همبستگی با حس دلبستگی به مکان تاکید می کند. بر این اساس از میان شاخص های مولفه احساسی، شاخص «رضایتمندی» و از میان شاخص های مولفه ی کالبدی، شاخص «راحتی» بیشترین تاثیر را بر حس دلبستگی به مکان دارند. در پایان مقاله، راهکارهای عملی در زمینه طراحی کتابخانه بر مبنای ویژگی های مکان سوم و با تاکید بر افزایش دلبستگی به مکان ارائه شده است.

مریم یوسفی و همکاران در سال ۱۳۹۸ در مقاله ای با عنوان شناسایی مولفه های موثر بر ارتقاء حس تعلق به مکان در طراحی باغ کتاب کودکان به این نتیجه رسیدند که محیط ها با داشتن مولفه هایی همچون انعطاف پذیری، تعاملات اجتماعی، پویایی و سرزندگی، رنگ تعلق و امنیت و ایمنی می توانند بستر مناسب جهت ایجاد حس تعلق به مکان باشند. همچنین اگر محیط ها در ارتباط با طبیعت قرار داشته باشند، قطعاً تاثیر بیشتری بر ایجاد حس تعلق در کودک و به دنبال آن بهره وری آموزشی و فرهنگی بیشتر خواهند گذاشت.

مبانی نظری

باغ ایرانی

در سال ۱۹۸۲ میلادی در منشور فلورانس کمیته باغ های تاریخی تعریفی از باغ ارائه کرد که: "باغ ترکیبی معماری از جماد و نبات است پس اثری زنده و نمایانگر فرهنگ هر قوم و شرایط اقلیمی زادگاهش است" هرچند بیان چنین تعریفی برای میراث تاریخی به نام باغ جامع و کامل نیست اما تأکید آن بر معمارانه بودن ترکیب جماد و نبات در باغ نشان از اهمیت باغ خوانی، باز اندیشی و باز شناسی معماری این پدیده دارد که به تبع آن در هر فرهنگ و اقلیمی و در ارتباط با ویژگی های بومی هر مکان بروز عینی خاصی پیدا کرده، به بیانی دیگر (و با توجه به این تعریف) ساختار اصلی تمام باغ های تاریخی جهان بر مبنای معماری طبیعت و مصنوع و یا روش تلفیق گیاه، آب و ابنیه است که ساماندهی ساختاری برای خلق فضایی مناسب جهت زیست انسان می باشد اما آن چه باغ را به عنوان میراثی فرهنگی و طبیعی در هر مکانی از دیگر مکان جدا می سازد لایه های مفهومی، معانی و نیز ویژگی های ساختاری و کارکردی مختص به آن در هر منطقه است بر این اساس باغ ایرانی نیز ویژگی ها و مشخصات مخصوص به خود را دارد (شاهچراغی ۱۳۸۹: ۴۱).

کتاب و اهمیت کتابخوانی

کتاب میراثی همیشگی و عنصر رو به رشد در زندگی بشر است و بی شک مهمترین و مؤثرترین محصول فرهنگی است و اگر ارزش واقعی این محصول فرهنگی در جامعه به درستی شناخته نشود آن جامعه فاقد فضای فکری خواهد بود. (جوهری، ۱۳۸۲)

با وجود پیشرفت های اخیر در فناوری و فناوری و ظهور رسانه های بی شماری مانند رادیو، تلویزیون، ماهواره و به ویژه اینترنت، کتاب و کتابخوانی همچنان جایگاه ویژه ای دارد. جهان پیرامون ما نیز در گذار به یک جامعه دموکراتیک و مدنی مهم است. (پدرامنی، ۲۰۰۸)

تعریف کتابخانه

از نظر فیزیکی: مکانی که آثار مکتوب و نانوشته ایجاد شده در طول تاریخ تمدن بشری را حفظ می کند. از دیدگاه کارت، این یک نهاد اجتماعی است که مکانیسم اولیه برای ذخیره، حفاظت و انتشار اطلاعات و دانش را فراهم می کند. (آذربایجان، ۱۳۹۱: ۴۵)

کتابخانه ترکیبی از مؤسسات دولتی و خصوصی است که فضایی را برای مطالعه فردی در میان گروه های مردم فراهم می کند. این بناها که زمانی به عنوان قلعه های انزوا و خلوت ساخته می شدند، اکنون به مراکز اجتماعی و حتی گاهی اوقات به جاذبه های گردشگری تبدیل شده اند. بین فضاهای آرام و متفکر و فضاهای فعال، پویا و اجتماعی باید تعادل برقرار شود. (خانیزاد، ۱۳۹۲: ۴۶)

اگرچه با پیشرفت های آینده کتابخانه های مجازی یا دیجیتالی خواهیم داشت. کتابخانه های الکترونیکی کاملاً حافظه و تأثیرات ذهنی لمس و نگاه کردن به کتابها و همچنین فرصت هایی برای برخورد های اجتماعی و تعامل اجتماعی را نادیده می گیرند. در واقع، با تبدیل شدن اینترنت به یک دایره المعارف جهانی، نقش اجتماعی کتابخانه ها در حال افزایش است.

فضاهای عمومی که برای وقفه های کوتاه از مطالعه طراحی شده بودند بزرگتر می شدند و گاهی اوقات تمام بال های ساختمان را می پوشاندند (همان)

حس مکان از منظر روانشناسی محیطی

حس مکان یعنی ارتباط با فضا از طریق درک نمادها و فعالیت های روزمره. این درک می تواند در طول زندگی افراد ایجاد شود و در طول زمان عمیق تر و گسترش یابد (رالف، ۱۹۷۶).

حس مکان نه تنها باعث هماهنگی و عملکرد خوب فضای معماری و افراد می شود، بلکه عاملی برای احساس امنیت، شادی و درک عاطفی افراد است و هویت و احساس تعلق افراد به مکان کمک می کند. از نظر علم محیط زیست، مبحث اول مربوط به مکانی است که افراد در یک مکان خاص فعالیت خود را انجام می دهند و انجام این امر به طور خاص یکی از مهمترین فعالیت ها و تجربیات بشر است. ارتباط با محیط زندگی این تجربیات از طریق تعامل نزدیک و نوعی همذات پنداری است. می توان آن را با مکانی که در آن زندگی می کنید اجرا کرد، تعامل صمیمی و هویتی را حس مکان می نامند (فلاحی، ۱۳۸۴، ۳۵).

دانشمند فریتز استیل در تعریف روح یک مکان می گوید: روح یک مکان ترکیبی از ویژگی هایی است که به یک مکان هویت خاصی می بخشد (به نقل از ضرابیان ۲۰۱۷، ۲۴).

نوربرگ شولتز با توجه به دیدگاه های دیگر در مورد ماهیت مسکن، هدف از معماری را تصمیم گیری می داند و معتقد است زمانی که فرد اقامتگاهی را انتخاب می کند که بتواند با محیط سازگاری داشته باشد و با آن همذات پنداری کند، بنابراین تصمیم گیری چیزی فراتر از آن است. ایمنی و به معنای مکانی است که در آن زندگی به عنوان مکانی به معنای واقعی کلمه اتفاق می افتد (هیل، ۲۰۰۰، به نقل از فلاحی). وی همچنین خاطرنشان کرد که نقش معماری ویژگی های فیزیکی فضایی است که برای افراد سرپناه فراهم می کند و سرپناه جستجوی آرام برای سرپناه است (سیمه، ۱۹۸۶، به نقل از فلاحی).

دل بستگی به مکان بالاترین سطح کنش یک مکان است و نشان دهنده تاثیر عاطفی یک مکان بر افراد است که نتیجه برقراری ارتباط نمادین بین یک فرد و یک مکان است، بنابراین نشان دهنده رابطه مثبتی است که افراد را به ارمغان می آورد. به یک مکان، چون مردم در تعامل با آن مکان به آن معنا بخشیده اند، چنین رابطه ای را می توان در نتیجه تعامل بین مکان، مردم، دانش اجتماعی و باورهای آن دانست. به طور آگاهانه و ناخودآگاه در طول زمان ایجاد می شود، بنابراین فرد به بخشی از هویت زیستی تبدیل می شود (دانشپور ۱۳۹۷، ۳۸).

به طور کلی، دل بستگی به موضوع، مانند مکان، اشیا، افراد و سایر مسائل در زندگی روزمره، بر اساس تجربیات قبلی زندگی، رفتار، دانش، جنبه های حسی و اجتماعی «بدن» ساخته می شود و همه تجربه ها و برخوردهای جدید آنها بر اساس این ایده متوجه می شوند، سازماندهی می کنند و خود را با یک موضوع جدید در میان می گذارند و به یاد می آورند، علاوه بر این، این ایده "بدن" نیز محرک دلایل رفتاری فرد و در همان هنگام ایجاد "بدن" است. و انتظارات فرد نیز تثبیت می شود و زمانی که شی یا موضوعی این نیازها را برآورده کند، فرد احساس راحتی و امنیت می کند، در نتیجه فرد

نیز سعی می کند به این احساس و موضوع - این کلمه دل بستگی - توجه و مراقبت کند. این دل بستگی است که میل به زندگی با دیگران و رفتار هدفمند را حفظ می کند (دانشپور ۲۰۱۸، ۳۸).

اهمیت کتابخانه

کتابخانه به عنوان مکانی که آراء و اندیشه های عمومی با متخصصان جامعه ملاقات می کند، این فرصت را به همه افراد جامعه می دهد تا با حضور فعال در امور فرهنگی و اجتماعی جامعه خود، نقش خود را ایفا کنند. فرآیندهای فرهنگی و توسعه فرهنگی جامعه موثر است

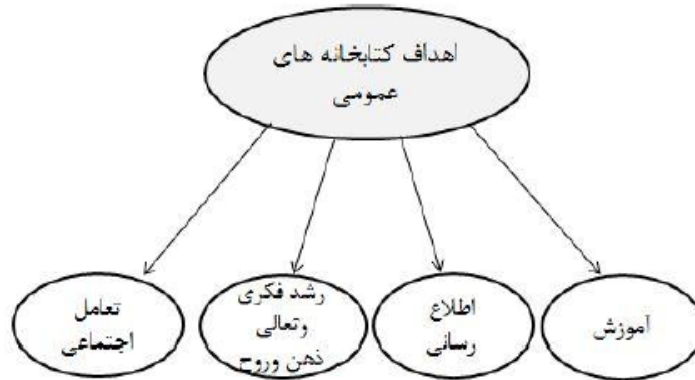
بر اساس آخرین دستورالعمل ایفلا برای کتابخانه های عمومی: نقش مهم کتابخانه های عمومی ایجاد کانون برای توسعه هنرهای فرهنگی و هنری در جامعه است و بیانیه یونسکو: کتابخانه های عمومی شاهرهی برای رشد فرهنگی افراد و گروه های اجتماعی است. یکی از وظایف مهم کتابخانه های عمومی، گسترش آگاهی مردم نسبت به میراث فرهنگی است (آدرگون، ۱۳۹۲: ۴۴).

کتابخانه ها برای پاسخگویی به نیازهای مختلف مردم در زمان های مختلف ایجاد شده اند و از آنجا که مجموع تلاش های انسانی و هسته اصلی سیستم اطلاعاتی هستند، با در نظر گرفتن جایگاه مرکزی ارتباطات و اطلاعات امروز و حفظ میراث ایجاد شده اند. از دیروز تمدن، نقش فعالی دارند، در شکل دادن به امروز و تغییر جامعه به سمت فردا مهم است و در واقع با وضعیت دیروز، امروز و فردای کشور ارتباط اساسی دارد. کتابخانه ها به دلایلی بدون انزوا و دلسوزی در گوشه ای قرار گرفتند و پسرفت جامعه نیز آغاز شد (همان: ۴۶).

اهداف کتابخانه

بیانیه ایفلا/یونسکو درباره تأثیر نقش کتابخانه های عمومی در توسعه فرهنگ عمومی (۱۹۹۴) اهداف زیر را برای کتابخانه های عمومی شناسایی کرد:

- حمایت از آموزش خصوصی، آموزش خودگردان و آموزش رسمی در تمام سطوح (آموزش و پرورش)
  - ایجاد مکانی برای اطلاعات قابل دسترسی برای همه (اطلاعات)
  - ایجاد فرصت برای توسعه خلاق و حمایت از هویت فرهنگی (افزایش ذهن)
  - معرفی و تقویت عادت مطالعه در کودکان از سنین پایین
  - تقویت بینش اجتماعی به عنوان فضای اجتماعی و محل ملاقات اعضای جامعه (تعامل اجتماعی)
- (همان: ۴۶)

نمودار اهداف کتابخانه های عمومی در بیانیه ایفلا / یونسکو

انواع کتابخانه ها، ماخذ: نگارنده با اقتباس از (خانی زاد، ۱۳۹۲: ۲۲ و ۲۳)

نوع کتابخانه	مسئولیت	توضیحات	نمونه کتابخانه
ملی	انتشار فهرست کتابشناختی ملی اداره مرکز اطلاعات کتابشناختی ملی گردآوری و محافظت کتاب های هر ملت تلاش در راستای دستیابی به کتاب های معتبر بین المللی		ملی پاریس بریتیش لندن کنگره در اشینگتن
دانشگاهی	امکان پخش و در دسترس قرار دادن نسخه های متعدد درس استادان در مکان های مختلف	علاوه بر یک کتابخانه بزرگ مرکزی که اغلب قلب دانشگاه به شمار می آید، مجموعه های تخصصی کوچکتر در دانشکده ها و پژوهشگاه های تحت نظر دانشگاه وجود دارد.	کتابخانه بادلی در دانشگاه اکسفورد کتابخانه هاروارد در کیمبریج
عمومی	گسترش سواد و فرهنگ ارائه ی دامنه ی وسیعی از کتابها برای تمام سنین	بخش جدایی ناپذیر از زندگی اجتماعی، که دارای مجموعه های مرجع مناسب و خدمات امانت کتاب هستند.	کتابخانه عمومی بوستون
تخصصی	برآورده کردن نیازهای خاص موسسات تجاری و صنعتی قراردادن منابع تخصصی در اختیار اعضای انجمن های خود	بسیاری از آنها در سده نوزدهم تاسیس شدند.	کتابخانه مرجع ملی بریتیش
مدارس	شناخت و همکاری نزدیک با کادر آموزشی مدرسه آزمایش و پژوهش های جدی از طریق رسانه های گوناگون در اختیار قراردادن مواد آموزشی مورد نیاز معلمان مانند عکس، اسلاید، فیلم، نوار ویدئو و وسایل کمک آموزشی برای درس هایی مانند تاریخ و ریاضی	در جایی که کتابخانه های عمومی و مدارس زیر نظر سازمان واحد اداره شوند، بخشی از کتابخانه ی عمومی به فعالیت های مدارس اختصاص می یابد مثلا در دانمارک و نقاطی از بریتانیا در کشورهای دیگر مانند آمریکا به عرضه کنندگان متخصص محول می شود	
خصوصی	امکان شکل دادن هسته ی بسیاری از کتابخانه های مهم و یا واگذاری به نهادها و کتابخانه های عمومی به اندازه ی صاحبان خود دارای تنوع اند	به اندازه صاحبان خود دارای تنوع اند	کتابخانه هنری هانتینگتن جان کارتر براون اوپلیام کلمنتس

شکل گیری تعلق مکانی

تعلق مکانی تدریجاً طی زمان شکل می گیرد، اما می تواند به ناگاه دچار گسست شود، شکل گیری هویت مکان نیز، خود فرایندی زمان بر است هر چند دو جنبه می توانند در تسریع این فرایند موثر باشند نخست ویژگی های کالبدی و تداعی معنا ناشی از آن است و دیگر ویژگی های اجتماعی و میزان قابلیت پذیرش و حمایت محیط از فعالیت های اجتماعی و تسهیل شکل گیری خاطرات مثبت اجتماعی در اذهان شهروندان است ایجاد مراکز فعالیتی در سطح کلانشهر، حمایت از فعالیت ها و وقایع و مراسم خاص و استفاده از ابزار های کلان تصویری به شکل گیری حس مکان کمک می کند، در نهایت بر حس تعلق و حس تعلق مکانی شهروندان تأثیر بگذارند تأکید بر ویژگی های طبیعی همچون توپوگرافی، ویژگی های فرهنگی منطقه، چون سوابق تاریخی و شخصیت های مطرح نیز می توانند در ایجاد حس تعلق به مکان موثر باشند (رضازاده ۱۳۸۵، ۲۳۹).

از نظر سیاتلو تعلق مکانی از جنبه های روانشناسی و هویتی قابل تفسیر است در روانشناسی، تعلق مکانی به رابطه شناختی فرد با یک محیط یا یک فضای خاص اطلاق می شود و از لحاظ هویتی، تعلق مکانی رابطه تعلق و هویتی فرد به محیط اجتماعی است که در آن زندگی می کند در واقع دلبستگی به مکان رابطه نمادین ایجاد شده توسط افراد به مکان است که احساسی، عاطفی و فرهنگی مشترک به یک فضای خاص می دهد دلبستگی به مکان مبنایی برای درک فرد و گروه نسبت به محیط است و معمولاً در محیطی فرهنگی به وجود می آید بنابراین تعلق به مکان، چیزی بیش از تجربه عاطفی و شناختی بوده و عقاید فرهنگی مرتبط کننده افراد به مکان را نیز شامل می شود (Altman, ۱۹۹۲). آشنایی عمیق با مکان: این سطح زمانی اتفاق می افتد که فرد آنجا باشد و آن را ناخودآگاه تجربه کند، در این صورت فرد با مکان یکی می شود.

۲. آگاهی عمومی از مکان: این سطح، تجربه ناخودآگاه مکان است که بیشتر جمعی و فرهنگی است تا فردی و عمیقاً و ناخودآگاه در نمادهای مکان نهفته است. این مشارکت به ویژه تجربه مکان های مقدس و آشناست.
۳. آشنایی سطحی: تجربه یک فرد حساس اما ناآشنا با یک مکان، که سعی می کند بفهمد آن مکان چگونه به نظر می رسد و برای افرادی که در آنجا زندگی می کنند چه معنایی دارد. بدون پذیرش قرارداد اجتماعی تلاش خواهد شد.

نتیجه گیری

انسان و مکان دارای شاخصه های مشابهی از جمله هویت و خاطره هستند این دو لازم و ملزوم یکدیگرند: انسان می تواند هویت پرداز مکان باشد و مکان می تواند دارای هویت انسان ساز باشد هنگامی که انسان با تمام وجود و احساس خود روح جاری در محیط را ادراک کند، مکان شکل می گیرد این مکان با ساختار مادی و هم چنین نوع فعالیتی که در آن رخ می دهد، منجر به شکل گیری خاطره در ذهن انسان می شود؛ خاطراتی که به واسطه ی معنی و روح خاص خود، ماندگار می شوند. با توجه به تعاریف ارائه شده و حقیقت وجود تنوع ادراک که معلول تجارب مختلف و شخصیتها و انگیزه های متفاوت است، اگر خلق محیط متناسب با توانمندی های احساسی و هوشی متفاوت در انسان ها شکل بگیرد، تعامل مورد نظر بین توانش های آن محیط و نیازهای فردی و جمعی قشرهای مختلف استفاده کنندگان آن برقرار می گردد و بدین ترتیب

سطح انگیختگی افراد با ایجاد ادراک آنها از جالب بودن محیط افزایش یافته و محیط در چشم و ذهن بیننده معنا و زیبایی می یابد؛ در جدول زیر چگونگی رسیدن به فرم در باغ ایرانی بر اساس عوامل سازنده حس مکان بیان شده است که الهام بخش در طراحی این پایان نامه بوده است.

منابع و ماخذ

- اردلان، نادر و بختیار، لاله، (۱۳۸۰). حس وحدت، ترجمه حمید شاهرخ، تهران: نشر خاک
- انصاری، مجتبی و دیگران، (۱۳۹۲). بررسی حس مکان در باغ ایرانی و بوستانهای امروزی (مطالعه موردی: باغ دولت آباد یزد و بوستان آب و آتش)، فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، شماره سیزدهم
- آذرگون، سیما (۱۳۹۲) باغ کتاب بارویکرد بینابینیت در معماری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد قزوین.
- براتی، ناصر، (۱۳۸۳). باغ و باغسازی در فرهنگ ایرانی و زبان فارسی، مجله باغ نظر، شماره ۲
- پدرام نیا، اکرم و اقبال زاده، شهرام، (۱۳۸۸). روانشناسی خواندن و ترویج کتابخوانی، انتشارات نگاه، چاپ دوم
- جواهری، حمید، (۱۳۸۳). نقش کتاب، کتابخوانی و کتابخانه در جامعه ی امروزی، نشریه روانشناسی و علوم تربیتی اصلاح و تربیت، شماره ۳۳
- خانیزاد، شهریار (۱۳۹۲). طراحی کتابخانه در ایران و جهان (اصول و مبانی معماری و طراحی داخلی کتابخانه ها از کلاسیک تا معاصر)، نشر هنر معماری قرن، چاپ دوم
- راپاپورت، آموس (۱۳۸۸). انسان شناسی مسکن، ترجمه خسرو افضلیان، تهران
- شاهچراغ، آزاده، (۱۳۸۹) تحلیل فرآیی ادراک محیط باغ ایران بر اساس نظریه روان شناسی بوم شیاختی / نشریه هویت شهر، سال سوم، شماره ۵ ص ۷۱-۸.
- شاهچراغی، آزاده (۱۳۸۹). پارادایم های پردیس (درآمدی بر بازشناسی و بازآفرینی باغ ایرانی)، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی
- شولتز، کریستیان نوربرگ (۱۳۸۲)، معماری: معیا و مکان"، ترجمه وی انوروز برازجانی، تهران: نشر جان جهان.
- صالحی، عرفانه، (۱۳۹۱). باغ اندیشه (باغ کتاب تهران) با نگرشی به باغسازی ایرانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد قزوین
- صالحی، عرفانه (۱۳۹۱) باغ اندیشه با نگرش باغ ایرانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد قزوین.
- گروتز، کورت یورگ، (۱۳۸۳). زیبایی شناسی در معماری، ترجمه جهان شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، چاپ دوم
- لینچ، کوین، (۱۳۷۶). تئوری شکل خوب شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- مدقالچی، لیلا (۱۳۹۳) روح مکان در باغ ایرانی، فصلنامه باغ نظر شماره ۲۸.